

hoef je enkel de inhoudstafel te bekijken om reeds te constateren dat de auteur én praktisch én uitvoerig te werk gegaan is. Wat meer is, door zijn aanpak weet Despriet niet enkel een publiek van historici, archeologen, architecten of andere ingewijden te bereiken, maar kan hij ongetwijfeld elke leek in het vak boeien.

De vele illustraties maken het boek nog aantrekkelijker. Voor de degelijkheid van zijn studie pleit een 7 bladzijden tellende bibliografie van het geraadpleegde wetenschappelijk apparaat.

Ph. Despriet, *Het historisch patrimonium van de Westhoek in Frans-Vlaanderen*, Kortrijk, 1979, 176 blz.

● Wido Bourel heeft samen met nog enkele in Belgisch-Vlaanderen wonende Frans-Vlamingen de werkgroep „De Lage Landen” geïnstalleerd die zich tot doel stelt de Nederlandse cultuur in de Franse Nederlanden te bevorderen en de culturele banden tussen deze streek, Vlaanderen en Nederland nauwer aan te halen. De werkgroep geeft ook een tweemaandelijks informatiemap uit nl. *De Lage Landen / Le courrier des Pays-Bas*. Hierin wordt informatie verschaft over archeologie, economie, geschiedenis, literatuur, politiek, taalkunde, volkskunde...

Het eerste nummer (jan./febr. '80) handelt over het statutaire doel van de vereniging, stelt enkele boeken voor, kondigt een eerste werking aan rond het thema heemkunde, brengt enkele gedichten uit een seizoenencyclus en besluit met een rubriek efermeriden. Frans-Vlamingen kunnen een gratis abonnement bekomen, Vlamingen en Nederlanders krijgen het blad bij betaling van een vrijwillige steunbijdrage. Jammer genoeg zal *De Lage Landen* blijkens dit eerste nummer eentalig Frans zijn.

Werkgroep *De Lage Landen*, p.a. Fraikinstraat 16b, B-2410 Herentals.

● Gedurende een 30-tal jaren voerde Jean-Marie Gantois (1904-

1968) een voor de Frans-Vlaamse Beweging belangrijke correspondentie met prof. Vital Celen (1887-1956). Deze 100-en brieven werden door mevrouw Celen aan de „Bibliotheek de Franse Nederlanden” gelegateerd. Om dit archivalisch materiaal voor een ruimer publiek toegankelijk te maken, hebben Dr. Eric Defoort en Els Lion alvast de briefwisseling uit de periode van het interbellum gepubliceerd in preprint. Voor de studie van de Frans-Vlaamse regionalistische beweging is deze uitgave een stimulerend initiatief; voor wie zich gewoon voor Frans-Vlaanderen interesseert, heeft ze een bijzondere documentaire waarde. Hopelijk laat de publikatie van de andere brieven niet lang meer op zich wachten.

Eric Defoort en Els Lion, *Brieven van J.M. Gantois aan V. Celen (I. 1925-1939)*, „Bibliotheek De Franse Nederlanden”, KULAK, Kortrijk, 1979, 105 blz.

● *Le centre d'études néerlandaises: une vocation pluridisciplinaire* (in *La Voix du Nord*, 16 febr. '80). In dit artikel wordt erop gewezen dat het centrum het onderwijs van het Nederlands bevordert en tevens het enige organisme in de regio is dat de kans biedt op pluriforme wijze de Nederlandse cultuur te leren kennen.

● In nummer 1, januari 1980 van het maandblad *De Wesp* staan twee artikelen over Frans-Vlaanderen. Waar het eerste stuk vooral de sociaal-economische koloniale stempel die de regio draagt belicht, plaatst het tweede de activiteiten van *Menschen Lyk Wyder* op een rijtje. In beide teksten wordt fel gepolemiseerd tegen de zogenaamde reactionaire inbreng van het Komitee voor *Frans-Vlaanderen* over de schreeve. Ook de *Michiel de Swaenkring* krijgt een veeg uit de pan. Deze polemiekt werkt weinig verhelderend i.v.m. de Frans-Vlaamse problematiek.

Luc Verhaeghe.

Woordenboek van de Vlaamse dialecten.

In het *Woord Vooraf* van de *Inleiding* gaat Willem Pée de voor-geschiedenis na van dit werk: vooral professor Vercouillie en Prof. Blanckaert liggen er aan de grondslag van, maar de auteurs zelf wijzen elders op de verdiensten van Pée zelf en van Prof. V.F. Vanacker. Het spreekt vanzelf dat ze met zijn allen voortbouwen op het fantastische werk van een van onze grootste taalkundigen, althans voor West- en Frans-Vlaanderen: De Bo (*West-Vlaams Idioticon*). De opzet is precies om de bestaande idiotica aan te vullen. Onder Vlaamse dialecten wordt hier verstaan: alle dialecten die eigentijds in West-, Oost- en Frans-Vlaanderen gesproken worden. Zeeuws Vlaams zou er ook bij moeten horen, maar het materiaal zit al verwerkt in het *Woordenboek der Zeeuwse dialecten*. Dan volgen alle plaatsnamen met hun codenummer, terwijl achteraan in dit deel alle medewerkers vermeld worden. In lang niet alle plaatsen waren er medewerkers: een dertigtal maar voor Frans-Vlaanderen: voor Belle, Kassel, Sint-Winoksbergen, Killeme, Stapel, Morbeke enz. had er m.i. ook wel iemand gevonden kunnen worden. Ik vind het pijnlijk dat een mij bekende medewerker bij vergissing als overleden aangegeven wordt.

Het belangrijkste stuk van deze *Inleiding* gaat over het klankpatroon van de Vlaamse dialecten: een uiterst boeiende studie die ontzettend veel opsporingswerk gekost moet hebben.

Behalve de *Inleiding* bevat deze eerste aflevering nog twee boekdeeltjes: het eigenlijke woordenboek en het wetenschappelijk apparaat.

Natuurlijk is het boeiendste boekdeel de eigenlijke woordenschat. Naar de inhoud krijgen we namen van de landerijen o.m. al dan niet pachtland, eigenschap-

pen van de grond, reliëf, bodemsoort, bodemgesteldheid, landmaten. Van het weiland, namen naargelang van de bestemming, de vorm, de kwaliteit. Daarna komen de soorten omheining en hekken, alle soorten akkers, akkergrenzen, toegangen en wegen enz.

Zo'n woordenboek bespreken doet iedereen volgens zijn eigen belangstelling. Normaal lees je een woordenboek niet zo maar uit. Je grasduint erin. Toch heb ik het nogal stelselmatig doorlopen, met aandacht voor wat mij interesseert. Als taalliefhebber, als liefhebber van alle soorten naamkunde heb ik er genoeg aan beleefd. Ik denk aan het Ardooise toponiem Kruipende Eerde, dat Karel de Flou als Kruipin-d'Aarde interpreteert; het blijkt alleen een aparte soort grond te betekenen, grond die verschuift, elders kruipende grond genoemd, of keldergrond. Zo zullen de Hardevoordse Keldermeerschens wel niks te maken hebben met een onderaardse gang zoals de volksmond vertelt. De persoonsnaam Doolaeghe is een gemeennaam in Frans-Vlaanderen en elders, en De Bo wist al dat dit „dode laag” d.i. onvruchtbare grond betekent. Ook Cayenne (in Langemark en op zoveel plaatsen) betekent niks anders, even goed als galeieland in b.v. Noordpene: twee namen die wel uit de tijd van de verbanning naar Cayenne ofte Frans Guyana zullen dateren: een galei is nog altijd de naam voor een boef in Frans-Vlaanderen. Terwijl steenakker in Steenakermolen (Langemark) alleen nog een toponiem is (wel doorzichtig maar ongebruikelijk), blijkt dit wel nog gebruikelijk te zijn in Belle en in Oost-Vlaanderen. *Dosseweg*, *voetweg* en *viervoetweg* die we in oude landboeken aantreffen, zijn hier of daar tot onze lichte verwondering nog even mondgemeen als kerkeweg. Het meervoud van dit laatste is in Frans-Vlaanderen veelal *kerkewegs*: misschien is het jammer dat het

woordenboek niet geregeld het meervoud opneemt, althans als het ongewoon is.

Een woordenboek als dit kan soms ook een licht doen opgaan. Toen we jaren geleden in Eringem aan een slagersjongen vroegen waar de pastorie stond, wees hij ze ons aan en zei „daor in 't busj”. We vonden dat vreemd, meer nu merk ik dat buzjland in Steenvoorde een „akker met houtgewas omzoomd” aanduidt: zo zag er in Eringem de voorliggende pastorietuin ook uit... In Winnezele is naar het zeggen van Mevrouw Fermout, een *driesj* „land achter een wei”, d.i. een gescheurde wei, en dat staat ook in het woordenboek. Is het te verwonderen dat buzjdriesj in Stene (Fr.-VI.) grond betekent waar vroeger een bos op stond? In Hazebroek maakte boer Desmet een scherp onderscheid tussen grond en land: grond betekent alleen „beneden”, „waar je iets op neerzet”, en hij moest even nadenken toen een Nederlander grond voor „land” gebruikt. Dit blijkt in het gebruik vrij algemeen te kloppen. Op blz. 15 lezen we dat „land” in Frans-Vlaanderen vrij algemeen voorkomt als „aarde als grondstof om gewassen te kweken” terwijl „grond” hier vrij algemeen in West- en Oost-Vlaanderen voorkomt. We ontdekken een dergelijke oppositie tussen het Zvl. „zijde” tegenover het algemeen gebruikelijke „kant” in de andere streken.

Sinds enkele maanden tref je bij de Thieushoek in Vleteren het straatnaambordje „Zoelnaey” aan. Naai blijkt hierin een n als prothesis te bevatten, en haai betekent „geer”: een scherp uitlopend stuk land; „zoel” zal wel „zoet” uit het woordenboek betekenen: vruchtbaar, of licht om te bewerken. Het komt als zodanig niet voor. Is het niet meer gebruikelijk?

Voor wie zelf ook geregeld op taaloogst uitgaat, is het een bijzonder genoeg om zijn vond-

sten als het ware bevestigd te zien bij anderen. Zo heb ik zelf heel wat benamingen die al dan niet in de Frans-Vlaamse Taaltuinen in dit tijdschrift opgenomen waren, met plezier herkend, o.m. *tuin* en *draaituin* (voor overstapje en kruisrad), waarbij zich dan het Vleterse *kruiptuin* als vanzelfsprekend aansluit; verder ook het Morbeekse *dam* (en hierbij aansluitend *steendam*) voor een inrij over een duiker; van het vermelde *klam* (grendel waarmee het hek in de steen vastgezet wordt) heb ik in Borre een verwante vorm *klaamp* kunnen optekenen: dat was de gleuf waarin de houten deur- of hekklink valt; *bout* (voor hekgrendel) dat ook Gezelle al genoteerd had, betekent eveneens „flinke jongen” in Borre en omgeving. *Hellepek*, de naam voor hele zwarte kleigrond in Stene (Fr.-VI.) betekent op zichzelf natuurlijk pek, als 't ware pek uit de hel... We mochten *schaite* (schaduw) in het noordelijk Zuidvlaamse *schaitekot* terugvinden (schuilhok in een wei). In Steenvoorde had iemand ons gezegd dat ze in Kassel niet kachteldom maar *kasteldom* zeggen (dom als een veulen), hier vinden we die vorm terug in *kastelkot*. Dat *fieken* „steken” wil zeggen, en een *fiekje* b.v. een „steek onder water” had J. Tillie ons al verteld; vandaar tot *fiekerdraad* (in Zermeele *fiekijzerdraad*) is maar een kleine stap natuurlijk als we weten dat dit prikkeldraad betekent. We ontdekken hier ook opnieuw het verschil tussen *lee-me*, *klijte* en *kaleie* en het typisch Zuidvlaamse *moeze* voor slijk, het verschil tussen *kariere* en *slag*, tussen *balie* (baje), *barriere* en *hek* in Frans-Vlaanderen.

Met dat laatste woord *hek* (zowat overal heet dat hekken in het Zuidnederlands) belanden we bij de ABN-woorden in het Zuidvlaams die hier in dit woordenboek minder talrijk zijn. Naast *hek* vinden we er *landweg* (i.p.v. aardeweg), een woord dat ook in Oost-Vlaanderen voorkomt: het

gebeurt nog meer dat Oost-Vlaanderen de hand reikt inzake woordgebruik aan Frans-Vlaanderen over West-Vlaanderen heen; ik denk o.m. aan *bra* voor kuit. *Vruchtbarig* doet als Zuidvlaams erg ABN-achtig aan, want ik vermoed sterk dat „vruchtbaar” in onze dialecten ABN-import is. De uitgang -ig wordt in die Westhoek ook altijd dof uitgesproken zoals in het ABN. In dat opzicht heeft Taeldeman op blz. 82 van de *Inleiding* toch een steekje laten vallen.

Mate staat naast *gemet*, maar *mate* kan b.v. in Zermezele alleen in het enkelvoud voorkomen. De typische Zuidvlaamse woorden op -erie zoals *paterie* of *soldaterie* worden hier aangevuld met het al bekende *ga(r)zerie* en het minder bekende *bleekerie* (bleekveld) dat toch ook in West-Vlaanderen gebruikelijk is. Dat de *g* of de *ch* in Frans-Vlaanderen vaak door een *v* of *f* vervangen worden wisten we al uit woorden als *proffie* (*p(a)rochie*), *lofting* (*lochting*), *kovel* (*kogel*) of *orvel* (*orgel*). Ons woordenboek voegt er een paar aan toe: *hofte* (*ho(o)gte*), *hoof stik* (*hoog stik*) en *baalf* (*balg*).

Was het Zuidvlaams nog groeizaam sinds het uit de scholen verbannen werd? We hadden vroeger al *spuger* en *spotter(tje)* mogen noteren voor een grotere of kleinere motorfiets. Het al vermelde *fiekijzerdraad* staat hier ook niet alleen: we krijgen ook nog: *binddraad* (o.m. prikkeldraad), *gatjesdraad* of *oogjesdraad* (*kippegaas* enz.), *keun-nestedraad* (id.), *illetteriepotje* (doet denken aan *orepotje* in Volkerinkhove: „oorbel”, betekent isolator). De volgende afleveringen zullen wel een rijkere oogst opleveren vermoed ik. Alleen nog dit: heel wat Zuidvlamingen verkorten (en verneerlanden als 't ware) het woord elektriciteit door het kort en goed *triek* te noemen: een constatering van mij die ik in dit boek bevestig vind.

Nieuwe, soms verrassende of zelfs mooie woorden, ook en vooral uit Frans-Vlaanderen (waar mijn aandacht vanzelfsprekend naar uitgaat), daar ontbreekt het niet aan. Ik denk aan: *witbekken* (*wit drogen van land, het doet denken aan schuimbekken als formatie althans*), *piekwijs* (*scherp uitlopend*), zo ook *bultewijs*, *kaffiesjut* (voor „veen”, elders ook *moere* genoemd, beide woorden betekenen eigenlijk koffiedik, en ik vermoed dat *sjut* hetzelfde is als de Westvlaamse woorden *frut* of *prut*, verwant met *pruts*, *prutsen* of *frutselen*. Waarom zou het -schud zijn?). Verder: *boime* (*nerf van bouwland*), *bake* (*grenspaal*), *schulf* (*schuifbalk*), *klaamps land* (verwant met *klam?*), *keerland* (*uitgegraven grond*), *akker* (als *landmaat* in De Walle en Noord-Berkijn, net zoals bij de Vlamingen in Canada, maar daar overgenomen uit het Engels *acre*), uitweg *leveren* (in Honddegem), *splitveure* (*westelijker is de uitspraak vore*), *zoenke* (*graszode*), *pappeloete* (*erg dun slijk, in Sint-Jans-Kappel en... Meldert*), *ruizel* (*aardkluit, vooral bekend in de zegswijze doof lijk een ruizel*), *merven* (*opdrogen van grond, bij De Bo bekend in de zin van murwen*), *zet* (*het tegengewicht van baje = balie, in De Walle: zet is het algemeen woord in Frans-Vlaanderen voor „achterste”*), *pittekele* (ook: *kele*; *drenkplaats aan een poel*) enz.

Hoe volledig dit woordenboek wel is ook voor Frans-Vlaanderen blijkt hieruit dat ik met veel moeite enkele ontbrekende gevallen kan aanbrengen, nl. *berluuksje* (in Steenvoorde: een met haag of bomen min of meer afgelegen wei), *verschroppen* (in Winnezele, naast: *schroppen* of *opschroppen*: *opdrogen*), *wiedzuchtig* (Killem, Hondschote: waar graag onkruid groeit), *stierbilk*, *schelthof*. Voor de rand van het veld mis ik ook naast *dijkkant*, *graskant* (*gaskant* of *geskant*): in Steenvoorde bestaan de twee woorden naast mekaar,

alleen is *dijkkant* dichter bij de sloot.

Uit dit woordenboek komt vanzelfsprekend een beperkte verfransing van de termen in Frans-Vlaanderen naar voren, al bestaat *gravé* b.v. er niet en is *kiesel* (*kieselweg*) er alleen gebruikelijk. Waarom wordt *Arkezand* niet *Arkezand* gespeld: *Arke* is toch ook een Vlaams toponiem?

De inhoud van dit woordenboek is zo rijk dat heel wat mensen er hun gading in zullen vinden, wat ze er ook in zoeken. Dit mag dan als slot-aanbeveling gelden.

C. Moeyaert.

M. Devos en H. Ryckeboer, *Woordenboek van de Vlaamse dialecten. Inleiding*, 1979, 138 blz., 60 krtn., 220 BF; *Aflevering 1 (Akkerland en Weiland)*, 1979, 252 blz., 154 krtn., 380 BF; *Wetenschappelijk apparaat bij de 1ste Aflevering*, 1979, 240 blz., 365 BF. Besteladres: Seminarie voor Vlaamse Dialectologie, Rijksuniversiteit Gent, Blandijnberg 2, 9000 Gent of Drukkerij George Michiels, Corverstraat 13, 3700 Tongeren.

Sprache und Geschichte im westfälisch-niederländischen Grenzraum.

Al eerder werd in *Ons Erfdeel* (1978, nr. 1, blz. 140) gewezen op de promotie van Ludger Kremer aan de Bremense universiteit met een proefschrift over de grensdialecten van Oost-Nederland en Westfalen. Hetzelfde onderwerp werd door hem gesynthetiseerd behandeld in een reeks uitgaven van het „Heimatvereins zur Landes- und Volkskunde”, te Vreden, West-Duitsland.

Sprache und Geschichte im westfälisch-niederländischen Grenzraum is niet een louter taalkundige studie geworden. De auteur besteedt veel aandacht aan de eeuwenlange nauwe relaties tussen de bewoners aan weerszijden van de grens. Die opmerkelijke volkskundige en linguïstische verwantschap is niet zo moeilijk te verklaren. Twente en de Achterhoek zijn door natuurgrenzen niet uitgesproken afgescheiden van Westmünsterland.